

Блащук Т.В. Держава як сторона цивільно-правового договору: особливості визначення / Блащук Т.В. // Актуальні питання сучасних державотворчих та правотворчих процесів: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24 лютого 2011р. – Запоріжжя: у 3-х частинах. – Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація “Істина”, 2011. – Ч. 2. -112с. – С. 17-19.

Держава як сторона цивільно-правового договору: особливості визначення

Блащук Т.В.

(доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Національного університету “Острозька академія”
кандидат юридичних наук)

Найбільш поширеними видами участі держави у зобов'язальних правовідносинах є договори купівлі-продажу, в тому числі шляхом приватизації, підряду, позики та банківського вкладу. У таких договорах реалізується не лише приватний інтерес особи, що вступає у відносини з державою з метою отримання прибутку, але й публічний інтерес держави у реалізації однієї зі своїх функцій.

Разом з тим, держава бере участь в цивільних правовідносинах не як окремо взяте єдине ціле, а як сукупність органів різних рівнів, які є незалежними один від одного і виступають як самостійні учасники цивільно-правових відносин.

Відтак, однією зі сторін такого договору є фізична чи юридична особа, другою стороною є держава як учасник цивільних правовідносин в особі відповідного державного органу чи особи. Правильне визначення сторони договору у такому випадку є умовою дійсності договору (правочину).

У зв'язку з цим не менш важливим є і подальше вдосконалення правових механізмів регулювання участі держави у зобов'язальних відносинах, пов'язаних передусім з порядком відчуження чи надання у користування майна.

Питання визначення правового статусу держави як учасника цивільних правовідносин досліджувались у роботах Боднар Т.В., Білоус Ю., Дзери О.В., Вороніна О., Глоби О., Скловського К., Шевченко Я.М., Шершеневича Г. Ф. та інших. Особливо слід виділити роботи, присвячені цій проблематиці: І. Спасибо-Фатєєвої “Деякі проблеми, пов'язані з участю держави Україна в цивільно-

правових відносинах” та О.М. Клименко “Держава як суб’єкт цивільного права”.

Разом з тим, недостатньо дослідженим є питання щодо необхідності правильного визначення у договорі за участю держави як учасника цивільно-правових відносин – сторони договору.

Метою цієї доповіді є з’ясування можливості визначення держави як сторони договору.

Цивільно-правовий договір розглядається в науці як юридичний факт, що лежить в основі зобов’язання (правочин), як саме договірне зобов’язання, і як документ, у якому закріплений факт виникнення зобов’язального правовідношення.

Договір як правочин є вираженням узгодженої волі двох та більше осіб. У тому разі, якщо метою укладення договору є реалізація публічного інтересу держави, відповідно реалізується воля держави як політико-територіального утворення, відтак, вона ж виступає стороною правочину.

Доктрина цивільного права визначає, що зобов’язання є правовідношенням, що виникає між двома сторонами, з яких одній належить право вимоги, а іншій відповідний цьому праву обов’язок і кожна сторона може бути представлена однією чи кількома особами. [1; С.4].

Відтак, сторонами договору як зобов’язального правовідношення є особа, якій належить право вимоги та особа, на якій лежить обов’язок. У нашому випадку зобов’язаною чи уповноваженою особою є безпосередньо держава.

І нарешті, коли розглядати договір як документ, у якому закріплений факт виникнення зобов’язального правовідношення, то говорячи про сторону – мають на увазі ту особу, що має право підписати такий документ. Підписати документ такий суб’єкт як держава безпосередньо неможливо.

Відповідно до Цивільного кодексу України держава, Автономна Республіка Крим і територіальні громади здійснюють цивільну дієздатність через свої органи та представників (ст. 170 Цивільного кодексу України) [2]. Україна виступає у цивільних відносинах через органи державної влади, які не

виступають при цьому в ролі владно–розпорядчого суб'єкта публічного права, а діють як рівні у правах з іншими учасниками цивільно-правових відносин.

Верховна Рада України є законодавчим органом, що має повноваження діяти від імені України. Верховна Рада України контролює використання отриманих державою позик, також затверджує перелік об'єктів права державної власності, які не підлягають приватизації. Разом з тим, це не єдиний орган. У рішенні Конституційного Суду України від 1 липня 1998 року № 9-рп (справа щодо приватизації державного майна) [3] зазначається, що Верховна Рада України не може бути єдиним суб'єктом права державної власності, а виступає лише одним з органів державної влади в Україні, що здійснює права власника, в тому числі і право продати таке майно в процесі приватизації.

Варто звернути увагу на те, що від набуття і здійснення Україною цивільних прав і обов'язків через органи державної влади слід відрізняти самостійну участь у цивільних відносинах таких органів.

В останньому випадку носієм цивільних прав і обов'язків виступає власне орган державної влади як юридична особа публічного права. Так само, орган державної влади, а не держава, виступає покупцем у відносинах купівлі – продажу товарів, необхідних для забезпечення його повсякденної діяльності. У цьому випадку органи державної влади діють у цивільних відносинах не від імені держави, а від власного імені, незважаючи на те, що вони оперують державною власністю, наданою на певних правових титулах [4; С. 288].

Як впливає зі ст. 170 Цивільного кодексу України держава як й інші суб'єкти цивільного права може виступати у відносинах не тільки безпосередньо, а й через посередництво інших осіб — представників.

Представниками держави за спеціальними дорученнями можуть виступати фізичні та юридичні особи, органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування.

У разі якщо представництво виникає на підставі закону або іншого акта законодавства органу державної влади, то безпосередньо цим законодавчим актом призначається представник та визначається обсяг його повноважень.

У разі договірної представництва відповідні відносини виникають на підставі договору, а обсяг повноважень представника визначається домовленістю сторін.

Таким чином, відповідаючи на питання про можливість визначення держави як сторони договору, слід сказати наступне.

Розглядаючи договір як правочин слід визнати державу стороною правочину, а так само держава є стороною договору як зобов'язання, і нарешті, коли розглядати договір як документ, то говорячи про сторону договору зазначають відповідний орган державної влади чи представника, що повноважні на його підписання.

Список використаних джерел:

1. Агарков М.М. Обязательство по советскому гражданскому праву. – М., 1940. – 175с.
2. Цивільний кодекс України: Офіційне видання. – К.: Атіка, 2004. – 416 с.
3. Рішення Конституційного Суду України від 1 липня 1998 року № 9-рп // Офіційний вісник України. - 1998. - N 27 (23.07.98). - ст. 1008.
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / За ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. - К.: Юрінком Інтер, 2008. - Т. I.- 832с.